

ЕТНОДЕМОГРАФСКИ И ЕТНОКОНФЕСИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И ПРОБЛЕМИ В СТРАНИТЕ ОТ ЧЕРНОМОРСКИЯ РЕГИОН

Пламен Илиев

Summary: The location of the Black sea region-a crossroad on the border of two continents determines it as a meeting place of different cultural and religious traditions from ancient period to our days. The dynamic territorial changes as well as the considerable migration processes accompanying the formation of the political map of the area account for the diversity of the ethnic and religious conglomeration in the countries of Black sea region today. The population belongs to four language groups: Indo-European, Altaic, Uralian and Caucasian. The representatives of the Indo-European language group are the most numerous (71% of the population). 74% of the inhabitants belong to the Orthodox Church, 24% are followers of the Islam. Other religious denominations involving a small part of the population are Catholicism, Protestantism, Judaism, Buddhism, etc. The exceptional variety of ethnic and religious communities cannot be impediment for the economic cooperation in the Black sea region. The members of the Black sea Economic Union should develop economic contacts using the geographic factors of the region. Together with this they should try to solve the question of stability and safety in the region bearing in mind the cultural differences of its peoples-a priority of the organization from the moment of its establishing.

Key words: religion, region, migration, unemployment, density, population, country, problem, strategy, Black sea, political map, language groups, Orthodox church, Islam, geographic factors.

С края на "студената война" на огромна географска територия в Европа и Азия възниква геополитически вакуум. Динамиката на произтичащите от него политически и националноетнически процеси, социалноикономически кризи и свързаните с тях политикоидеологически търсения в условията на глобална нестабилност предизвикват сериозна трансформация на политическата карта на Евразия, съизмерима с тази след края на Първата световна война. Късното формиране на почти половината от страните в Балканско-Черноморския регион като самостоятелни суверенни държави, както и увеличаването на броя на държавните граници несъмнено извежда на преден план в техните отношения дълго потискани стари съперничества, исторически наследени противоречия, териториални, етнически и религиозни проблеми. Тяхното изследване и позна-

ване е задължителна отправна точка за правилната оценка на влиянието, което упражняват върху регионалното сътрудничество.

Средищното положение което заема региона, на граница на два континента определя срещата на различни култури и народи още в древността. Големите миграционни потоци съпровождали хилядолетното формиране на регионалната политическа карта обясняват пъстрият днешен етнически и религиозен конгломерат, който в условията на съществуващите противоречия много често е носител на конфликтен потенциал, особено граничните диаспори. От четирите езикови семейства, към които принадлежи населението на разглежданите страни – индоевропейско, алтайско, уралско и кавказко (Славейков, Р. Янков, 1995), най-многобройни са представителите на славянската група на индоевропейското езиково семейство – русите, украинците, сърбите, българите и македонците – 54,5% (184,8 млн. д.) от цялото население на региона (339 млн. д.).

Русите съставляват 81,5% (117 млн. д.) от населението на Русия (таблица 1). Изповядват православно християнство. След разпадането на Съветския съюз зад пределите на страната остават голям брой етнически руснаци – над 23 млн. Днес най-голямата руска диаспора е в Украйна – 11 млн., или 22% от населението. Тя е съсредоточена в нейните източни области (в Донецка област – 44% от населението, в Луганска – 45%, в Харковска – 33%,), което е свързано с развитието на тежката промишленост и последвалата в съветско време миграция на население от Централна Русия (Хрущев, 2001). Една от причините Руската федерация да активира след разпадането на СССР своите претенции към Кримския полуостров, предаден на Украйна през 1954 г. е именно значителния брой руси – 67%. В останалите бивши съюзни републики техния брой също е значителен: Молдова – 500 хил., Азърбайджан – 430 хил., Грузия – 300 хил., Армения – 50 хил.

Концентрацията на руско и украинско население източно от река Днестър в Молдова, както и страховете от евентуално обединение на страната с Румъния след края на СССР стимулират сепаратистки настроения и водят до междуетнически конфликти и изолация на образуваната през 1990 г. Приднестровска Молдовска Република. Действията от нейна страна са насочени към създаване на собствен държавен бюджет, банкова система и данъчни органи.

Таблица 1

Страни	Територия (хил. кв. км.)	Население (хил. д.)	Гъстота на населението (души/кв. км.)	Естествен прираст (%)
България	111,0	7726	69,6	- 5,2
Румъния	237,5	21711	91,4	- 2,5
Молдова	33,7	4206	124,8	- 1,0
Украйна	603,7	46481	77,0	- 7,5
Русия	17075,4	143202	8,4	- 5,6
Грузия	69,7	4474	64,2	0,8
Азърбайджан	86,6	8411	97,1	9,8
Армения	29,8	3016	101,2	3,7
Турция	779,4	73193	93,9	12,9
Гърция	132,0	11120	84,2	-0,1
Албания	28,8	3130	108,7	8,1
Сърбия и Черна гора	102,173	10503	102,8	-1,3
Македония	25,713	2034	79,1	2,7

*Източници: <http://esa.un.org/unpp/>, <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/vitstats/serATab3.pdf>

През 1994 г. е пусната в обръщение собствена валута – приднестровска рубла. Законодателната база, на която се основава пазарната икономика в Молдова, не се признава в Приднестровието. Подобно сепаратистко движение в републиката съществува и сред силната общност на гагаузите (153 хил. души, потомци на бежанци от България от периода 1829–1856 г.) – тюркоезично население с християнско вероизповедание, на което е дадена териториална автономия на 23.XII.1994 г. – Гагаузката автономия със столица град Комрат (Ратановой, 2004).

Украинците – следващия по многочисленост славянски народ съставляват 72,7% (34 млн. д.) от населението на Украйна. В исторически аспект западните украинци говорят украински език и са националистки настроени. Голяма част от тях принадлежат към униатската църква, създадена след Брестката уния от 1596 г. Признават върховенството на папата, но практикуват православието. Населението от източната част е предимно православно и в преобладаващата си част говори руски език. Точно тези различия, както и сериозните проблеми между Русия и Украйна, свързани с ядрените оръжия, Крим (включително спора за принадлежността на о. Тузла – стратегическо място, касаещо режима на корабоплаване през Керченския проток), правата на руското население, черноморският флот, предизвикват опасенията на някои западни наблюдатели в 90-те години за разцеплението на страната и присъединяването на източната част към Русия. Отношенията между двете страни днес правят малко възможен такъв сценарий. Извън страната най-много украинци – 4,4

млн. д. живеят в Русия. Концентрацията им е в граничните с Украйна области на Централно-Черноземния район и в Краснодарския край.

Етническият състав на населението на Сърбия и Черна гора е разнороден – сърби (67%), албанци (16%), черногорци (5,3%), унгарци (3,9%) и др. Етническите диаспори в Сърбия се концентрират в южната (Косово и Санджак) и северната периферия (Войводина) на страната. Значителен процент от населението на Войводина са етнически унгарци, като сърбите са мнозинство за разлика от Косово и Санджак, където значително преобладават албанците. След разпадаването на Югославия големи групи сръбско население остават в Босна и Херцеговина и Хърватия.

Част от славянската група е и българският народ. Православните християни са 83,9%, а мюсюлманите (турци, българо-мохамедани и 30% от ромите) са 12,2%. Съвременната българска диаспора на Балканите е по-малка в сравнение със сравнително компактното и добре запазило своята самобитност българско население в Бесарабия (около 250 хил. души) – област, поделена между Молдова и Украйна. Заедно с българите в Крим и Одеска област българското население в страните на ОНД достига до 500 хил. души.

Българските малцинства в Гърция и Турция са остатъци от компактно население, населявало Македония и Тракия до 30-те години на миналия век. Тези големи групи са били прогонени, разменени с изселници от България или разселени във вътрешността на Турция и Гърция. Същото се отнася и за българите в румънска Добруджа. Днес в Западна Тракия живеят и 36 хил. помаци – т.е. българи мохамедани според преброяването в Гърция през 1991 г., главно в окръг Ксанти в областта Родопи – Южните Родопи и в района на Еврос. Факт, заради който Гърция не бърза с отварянето на нови гранични КПП по северната си периферия. В Сърбия (Царибродско и Босилеградско), населението е съставено предимно от автохтонни българи. 38 хил. българи-християни и мохамедани днес живеят в албанските села Голо Бърдо, Мала Преспа и градовете Берат и Корча, а според българската ВМРО-СМД те са 100 хиляди.

Населението, което се е определяло като българско в Македония, е било около 50% от цялото население на провинцията според турски и немски източници от началото на миналия век. След Втората световна война славянското население на Република Македония в основната си част, споделя македонска етническа идентичност. Процес, който се консолидира с изграждането на собствена македонска държава. Що се отнася до идентичността на населението от Пиринска Македония може да се говори единствено и само за неговите етнографски особености. В извършените след 1990 г. преброявания то категорично се самоопределя като българско (Бъчваров, 2001).

Според преброяването от 1992 г. броят на българите по националност в Румъния е 9935, в т.ч. 8148 от тях живеят в румънската част на областта Банат, а останалите около столицата Букурещ и в Търговище (Дерменджиев, 1998).

Към романската група на индоевропейското езиково семейство принадлежат румънците и молдовците. Източното православие е официална религия на Румъния и Молдова. 72% от румънците са източно-православни, 6% католици, в т.ч. 3% унияти, 6% протестанти, 2% мюсюлмани. Извън границите

на страната румънска диаспора съществува в Молдова, където всъщност тя е основна част – 63% от населението (съсредоточена в земите между Прут и Днестър) и в украинска Буковина. По време на отоманското владичество в Източна Сърбия и по поречието на река Дунав се установяват влашки заселници, които са се интегрирали към основното население, така че показват по-скоро регионална, отколкото етническа идентичност (Бъчваров, 2001).

Кюрдското население населяващо Източен Анадол в Турция, както и осетинците в Русия и Грузия се отнасят към иранската езикова група на индоевропейското семейство. За броя на кюрдите в Турция няма достоверни данни. Според някои оценки те са 4 млн. души, а според други 10 млн. или 13% от населението на страната. Кюрдският въпрос е един от главните вътрешни проблеми на Турция през 90-те години на миналия век и днес. Основната част от етническите малцинства, които изповядват исляма, включително и кюрдите са лишени от повечето права залегнали в Лозанския договор от 1923 г. Това радикализира дейността на етническите и религиозни партии, които прибегват до тероризъм при защитата на своите права и цели. Така например създадената през 1978 г. Кюрдската работническа партия, известна като ПКК, организира въоръжената борба на кюрдите в Източен и Югоизточен Анадол. За две десетилетия правителствените сили и кюрдските бунтовници дават хиляди жертви (около 20 хил. д.), като заедно с това се изразходват до 10 млрд. дол. годишно от държавния бюджет (Чавдарова, 1999). От друга страна, колкото и справедлива да е кюрдската кауза, малко вероятно е тя да получи международна подкрепа, ако нейната главна цел е сепаратизмът и разрушаването на държавния ред в региона.

Осетинците са православен народ, който съставлява 53% от населението на руската Република Северна Осетия-Алания, т.е. 351 хил. души. Още 150 хил. осетинци живеят в останалите руски републики в Северен Кавказ и в Южна Осетия – Грузия, което поражда силните сепаратистки движения в тази област за присъединяване към Русия след рухването на СССР.

Към индоевропейското езиково семейство могат да се обособят като самостоятелни езикови групи албанците, гърците и арменците. Населението на Албания възлиза на 3,1 млн. души. Албанците, които са основното население на страната (95%), са потомци на древните илири, приели исляма след завладяването на страната от турците. Мюсюлманската религия изповядват 70%, приблизително 20% от тях са православни – включително българската и гръцката диаспора, а 10% католици (Дойков, Дерменджиев, 2000). В страната всъщност живеят само половината от етническите албанци. Това обяснява активната политика, която води Албания спрямо големите групи автохтонни албанци в Косово (около 90% от населението на сръбската провинция), и в Македония (над 25% от населението компактно населяващо западната част на страната). Те са непосредствено продължение на албанския етнос от татък държавната ѝ граница, след нейното очертаване през 1912 г. Днес стремежът към национално обединение в една по-голяма Албания представлява най-голямата опасност от дестабилизация на Балканите. По-малки албански диаспори има в Турция, Черна гора и Гърция.

Гърците са източно-православни християни и са основното (98%) население на Гърция. В резултат на изселвания и размяна на население старите гръцки диаспори в Турция, Русия, България, Румъния и Украйна са силно намалели.

Православни християни са и арменците. Освен в Армения, където са 97,5% от цялото население, 5 млн. арменци живеят в други страни по света. 532 хил. са в Русия, като 2/3 от тях населяват Северен Кавказ, в Грузия са 408 хил. Извън региона най-много са в САЩ, Иран, Франция, Ливан, Турция, Сирия, Аржентина и др.

Следващото по многочисленост езиково семейство в Черноморския регион е алтайското. Турското население, което се отнася към западнохунската подгрупа на тюркско-алтайската група е с най-голяма численост. То е 58,5 млн. души или 80% от населението на Турция. В религиозно отношение по-голямата част принадлежи към сунитското направление на исляма, което е най-разпространеното в света. В Турция практически няма представители на чистия (ирански) шиизъм, но сред кюрдското, арабското и казълбашкото население има много привърженици на различни негови направления. Най-многобройни сред тях са алевитите (почти 20 млн. души), чието по-хуманно тълкуване на исляма често предизвиква прояви на насилие от страна на фундаменталистски настроени обществени слоеве (Русев, 1996). Сред черноморските страни най-голяма е турската диаспора в България. След "голямата екскурзия" и последвалия период на едновременно протичащи процеси на завръщане и изселване понастоящем това население е не повече от 740 хил. души. Двете концентрации на етнически турци са Североизточна България и Кърджалийско.

Към тюркско-алтайската група се отнасят и азьрите, коренните жители на Азърбајджан. Те са над 83% от населението на страната и по религия са мохамедани. Конфликтът в Нагорни Карабах определя и промените в етническата структура на населението. От Армения в Азърбајджан са депортирани 160 хил. азърбајджанци, а градовете Баку и Сумгаит напускат 400 хил. арменци и руси. Извън страната в Русия живеят 336 хил. азърбајджанци, като 1/3 от тях са в приграничния Северо-Кавказки район, в Грузия са 300 хил. (Ратановой, 2004).

Останалите народи от алтайското езиково семейство населяват предимно територията на Русия. Към тюркската езикова група се отнасят татарите (5,5 млн. души), които изповядват исляма. Това е вторият по численост народ в Русия – голяма част от тях са потомци на волжките българи, като след 1990 г. все по-открито говорят за своите корени. Само 1/4 живеят в Татарстан, значителна част е разселена в Башкортостан (където по численост превишават башкирците), в района на Поволжието и в южната част на Западен Сибир. Към тази група принадлежат и чувашите (1,8 млн.), живеещи по Средна Волга, башкирите – също мюсюлмани (1,3 млн.) в южната част на Предуралието. В Северен Кавказ към тюркските народи се отнасят – кумиките (277 хил.) и ногайците (74 хил.), населяващи основно Дагестан, а също и карачаевците (150 хил.) и балкарците (78 хил.). В Сибир и Далечния Изток тюркската група включва –

якутите (380 хил.), тувинците (206 хил.), хакасите (79 хил.), алтайците (69 хил.), а така също и живеещите в Крайния Север долгани (Хрущев, 2001).

Монголската група от алтайското езиково семейство е представена от два родствени народа – бурятите (417 хил.) и калмиките (166 хил.), изповядващи будизма (Гладкий, А. Чистобаев, 2003). Към тунгусо-манджурската група от същото семейство се отнасят малобройните народи на Сибир и Далечния Изток – евенките (30 хил.), евените и амурските народи (нанайци, улчи, орочи, удагейци и др.).

По-голямата част от народите, обитаващи Кавказ, формират кавказкото езиково семейство. Към картвелската група спадат грузинците – най-многобройният народ в региона. Извън територията на своята страна, където съставляват 70% от населението, над 100 хил. грузинци живеят в Русия. Абхазо-грузинският конфликт в периода 1992–1994 г., предизвикан от сепаратистките тежнения на абхазците, както и конфликта в Цхинвалския регион довеждат до значителна миграция вътре в страната. Около 300 хил. грузинци напускат конфликтните райони и се заселват в Тбилиси, Рустави и други градове. Преобладаващата част от населението изповядва християнската религия, която приема още в началото на IV в. Грузинската православна църква обхваща 65% от вярващите, Руската православна църква – 10%. Аджарите, населяващи югозападната територия на Грузия, изповядват исляма. По време на турското господство коренното население на Аджария (грузинците – над 70% от днешното 400 хилядно население на областта) насила е помохамеданчено, но съумява да съхрани родния си език, националната култура и обичаи.

Към абхазо-адигейската група се отнасят адигейците (123 хил.), родствениците им кабардинци (386 хил.), черкесите (51 хил.) и абазините (33 хил.). Всички те населяват северозападната част на Кавказ на територията на Русия. Тук се отнасят и абхазитеq заемащи Северозападна Грузия.

Нахско-дагестанската група обединява народите от югоизточната част на Кавказкия регион – чеченците (899 хил.) и ингушите (215 хил.). В дагестанската подгрупа най-големият по численост народ се явяват аварците (544 хил.), следвани от даргинците (353 хил.), лезгините (257 хил.), лакците (106 хил.), табасараните (94 хил.) и редица други малочислени етноси и субетноси (рутули, агули, цахури, удини и др.).

Към уралското езиково семейство принадлежат народите от финската (коми – 336 хил., коми-пермяки – 146 хил., карели – 125 хил., марийци – 643 хил., мордовци – 1,1 млн., удмурти – 715 хил.), угорската (ханتي, манси) и самодийската група (ненци – 35 хил.). Всички те населяват територията на Русия.

От направения преглед на етническата структура на страните от Черноморския басейн, Северно-Кавказкият район (фиг. 1) в Русия изпъква като най-многонационалния. Особено сложна се явява етническата картина в неговите седем републики. На площ от 126 хил. кв. км. съжителстват над 70 различни народи – общо 5,5 млн. души със своя култура, традиции, обичаи и религия. С изключение на осетинците и русите, които по религия са християни останалите народи са мюсюлмани-сунити (Карастоянов, 2003). Като изключим Тувинската и Чувашката република и два автономни окръга, в Русия няма друга

територия, където русите са малцинство (около 1 млн. души от населението на кавказките републики). Много ниска е и степента на урбанизация. В четири от републиките делът на градското население е под 50%, а в Чеченската република – 32,8% (таблица 2). Това е един от най-ниските показатели не само в Русия, но и в цяла Европа. В същото време демографските процеси имат обратен знак. Населението нараства с бързи темпове. Докато за Руската федерация естественият прираст е отрицателен – 5,6‰, то в тази нейна част той е не само положителен, но достига и 12‰ в Република Дагестан. Проявява се ефектът “демографско оръжие”, който с течение на времето ще засилва идеята за “правото на кръвта” като белег за обособеност в този район. Допълнително ситуацията е усложнена и заради провежданото от Сталин “социално инженерство” в периода 1943–1944 г., когато в Сибир, Казахстан и Средна Азия са изселени калмиките, чеченците, ингушите, балкарците, карачаевците и редица други народи. Самото изселване е съпроводено с големи демографски загуби. Още в първите дни и седмици загива около 30% от населението. През 1956–1957 г. на народите от Северен Кавказ е разрешено да се завърнат в родината си, но ситуацията от 40-те години не може да се възстанови напълно. Останалите по тези земи осетинци и други народи присвояват голяма част от недвижимото имущество на изселниците. След завръщането им започват спорове за собственост върху имотите и за контрола над територията, което силно изостря международните противоречия в тази част на Русия.

Фиг. 1. Кавказ – политическа карта. 1. Адигея; 2. Карачаево – Черкесия; 3. Кабардино – Балкария; 4. Северна Осетия – Алания; 5. Ингушетия; 6. Абхазия; 7. Аджария; 8. Южна Осетия. Съставена по Карастоянов, Ст. Чечения. Политико-географска характеристика. С., 2003.

Таблица 2

Избрани показатели за регионалните единици в състава на РФ(Северо-Кавказки район-1998 г.)*

Регионални единици	Територия хил.кв. км.	Население хил.д.	Гъстота на насел. д/кв.км.	Брой градове	Градско насел. %	Руси %
Република Адигея	7,6	449,3	59,1	7	53,9	67,96
Република Дагестан	50,3	2120,1	42,1	28	41	9,21
Република Ингушетия	19,3	317,0	56,9	3	41,6	13,2
Кабардино-Балкарска Република	12,5	786,3	62,9	11	57,3	32
Карачаево-Черкаска Република	14,1	433,5	30,7	11	44,3	42,4
Република Северна Осетия-Алания	3	662,7	82,8	13	68,6	29,9
Чеченска Република	19,3	780,5	56,9	8	32,8	-
Краснодарски край	76	5009,9	65,9	49	53,7	86,7
Ставрополски край	66,5	2659,9	40,0	26	55,8	84,6
Ростовска област	100,3	4367,9	43,3	48	67,7	89,6
Общо	335,1	17709	50	204	55,3	69

* Източник: Регионы России. Статистический сборник. М., 1998. Т. 1, 2.

Разгледаните дотук точки на напрежение и конфликти, както и изключителното разнообразие от религиозни и етнически общности в страните от Черноморския регион, поставят въпроса за степента на влиянието им върху регионалното сътрудничество. Авторът на “Сблъсъкът на цивилизациите” Самюъл Хънтингтън смята, че регионалните структури могат да бъдат база за сътрудничество между отделните страни само, когато географията съвпада с културата. Според него ефективността на регионалните организации е в обратно пропорционална зависимост от цивилизационното многообразие на техните членове (Хънтингтън, 2002). Абсолютизирането на тази схема би било твърде неправилно. Механичното приложение на културния детерминизъм означава да се изключи влиянието на множество други фактори – значението, което има територията (определено от нейното политико-географско положение, природо-ресурсен и демографски потенциал), икономическите и геополитическите интереси на страните и т.н. Показателен пример в това отношение е приемането на Турция за член на НАТО в годините на Студената война. Този акт се извършва

заради стратегическите предимства на нейната територия, които “стопят” сериозните културни различия между Запада и страната.

Само по себе си етническото и религиозно многообразие не може да бъде изведено като непреодолим фактор за задържане на регионалните процеси. Влиянието, което то оказва може да се разбере най-точно, ако се използва концепцията за културната иконография на света на френско-английския социален географ Жан Готман. Според нея подвижността и промяната в политически, икономически и културен аспект се ограничават от културната иконография, която авторът дефинира като сила на съпротива срещу подвижността, като “самозащита на общностите, заплашени от промяна” (Бъчваров, 2001). Формирането на иконографските общности и тяхното функциониране е резултат от взаимодействието между дадена общност и географското пространство във времето. Формирани по-този начин общностните представи – “икони” еволюират, но това става несравнимо по-бавно от политическите промени.

Тези констатации, както и разбирането на етнопсихологическите прилики и отлики във възприятието на човешките жизнени пространства ни дават нов модел за обяснение на кървавите сблъсъци съпровождащи разпадането на СССР и Югославия в 90-те години на XX век, както и често прилаганата от балканските страни тактика на “догонването”. Изградените иконографски стереотипи превръщат преодоляването на съществуващите основни етнодемографски, религиозни и териториални проблеми в Черноморския басейн (руско-чеченският конфликт; сложните политически отношения между Армения и Азербайджан свързани със статута на Нагорни Карабах; сепаратистките настроения в Абхазия и Южна Осетия – на територията на Грузия; бъдещето на Приднестровието; руско-украинските противоречия, свързани с принадлежността на Крим и о. Тузла, правата на руското население, както и черноморският флот; спазването на правата на етническите малцинства и кюрдският въпрос в Турция; политиката на Албания спрямо нейната диаспора в Косово и Македония), в труден и продължителен процес.

За съжаление нерешените етнически, териториални и икономически въпроси, произвеждат не само несигурност, но могат да възродят и политически конструкции от миналото. Пример в това отношение, е както предложението на руския президент Владимир Путин за отмяна на избора на губернатори след кризата в Северна Осетия, така и мнението на автори като Б. Хорев (1995) и В. Бабурин (1995), които смятат, че главната задача на “живеещите съветски” хора е възвръщането на загубените територии. Руският географ С. Лавров (1995), апелира за запазване на всяка частица на евроазиатското пространство. По различно е мнението на Н. Мироненко (1995), според когото осигуряването на целостта на страната и възвръщането на влиянието ѝ в Централна и Източна Европа, може да стане само след изграждане в Русия на пълноценна правова държава.

В този случай изниква естественият въпрос не са ли безплодни усилията за ефективно регионално сътрудничество? Характерът на междудържавните отношения ще зависи и от това какъв подход ще приложи в бъдеще Русия, за преодоляване на съществуващите на нейна територия конфликтни точки, както и за определяне на мястото ѝ в съвременното геополитическо пространство. В този смисъл прокарането на културни коридори между страните, паралелно с икономическите, трябва да бъде отговор на натрупаните исторически предразсъдъци. Това поставя пред Организацията за Черноморско икономическо сътрудничество важната и отговорна задача да играе ролята на съвременна форма за регионален диалог. Европейските страни биха оценили по достойнство усилията ѝ за постигане на устойчиво развитие на Балканите и Черноморския регион.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бъчваров, М. Геополитически анализи. С., 2001.
2. Геополитические и геоэкономические проблемы России. Санкт Петербург, 1995.
3. Гладкий, Ю., А. Чистобаев. Регионоведение. М., 2003.
4. Дерменджиев, А. Румъния на Балканите. Геополитически бележки. – В: Трудове на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”. Т. 2. Книга География, 1998, с. 121–130.
5. Дойков, В., А. Дерменджиев. Европа. Стопанска география. 2000.
6. Карастоянов, Ст. Чечения. Политико-географска характеристика. С., 2003.
7. Ратановой, М. Экономическая и социальная география стран ближнего зарубежья. М., 2004.
8. Русев, М. Геополитическото положение на Турция. – В: Проблеми на географията, № 1, 1996.
9. Славейков, П., Р. Янков. География на населението и селищата. В. Търново, 1995.
10. Хрущев, А. Экономическая и социальная география России. М., 2001.
11. Хънтингтън, С. Сблъсъкът на цивилизациите и преобразуването на световния ред. С., 2002.
12. Чавдарова, М. Балкански страни. Политика, икономика, международни връзки. С., 1999.